

ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ ЗА УМОВ РІЗНИХ ФОРМ АУДИТОРНОЇ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З БЖД

А Уперше вивчені особливості формування знань у студентів за умов різних форм аудиторної та самостійної роботи, що в значній мірі характеризує ступінь активності та мотивації до навчання, а також рівень взаємодії між усіма учасниками навчально-виховного процесу. Розроблені методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів із навчального предмета.

Ключові слова: рівень знань, аудиторна робота, самостійна робота, безпека життєдіяльності.

Анна Тимченко, Анастасія Тимченко. Формирование знаний у студентов при условии усовершенствования форм аудиторной и самостоятельной работы по БЖД.

А Впервые изучены особенности формирования знаний у студентов при условии разных форм аудиторной и самостоятельной работы, что в значительной степени характеризует степень активности и мотивации к обучению, а также уровень взаимодействия между всеми участниками учебно-воспитательного процесса. Разработаны методические рекомендации по организации самостоятельной работы студентов по учебному предмету.

Ключевые слова: уровень знаний, аудиторная работа, самостоятельная работа, безопасность жизнедеятельности.

Ganna Timchenko, Anastasiya Timchenko. Building students' knowledge under the improvements of classroom activity and self-study of «Everyday Safety».

S The first characteristics of the formation of knowledge among students during classroom activities and self-study, which is largely characterized by the degree of activity and motivation to learn and the level of cooperation within educational process, are in this article. The guidelines for the organization of self-study for students on academic subject have been developed.

Key words: knowledge level, classroom work, self-study, everyday safety.

Постановка проблеми. Навчальний процес у вищій школі відповідно до Болонського процесу, що поступово впроваджується у вищу освіту України, має бути спрямований на підготовку освіченого фахівця, який уміє ініціативно, творчо мислити, самостійно поповнювати свої знання та застосовувати їх у діяльності. Успіх підготовки фахівців залежить від багатьох факторів, одним із яких є самостійна робота студентів [1; 2; 3; 6]. У процесі впровадження кредитно-модульної системи навчання у ВНЗ, значна частина навчального матеріалу вноситься на самостійне опрацювання студентами. Тому основним завданням викладача у вищій школі стає не репродуктивне викладання набору готових знань, а організація активної самостійної роботи студентів. Незважаючи на широкий і багатоплановий характер досліджень, присвячених організації самостійної роботи як учнів, так і студентів, багато питань цієї складної проблеми залишаються поки що не з'ясованими [4; 6]. Так, у теорії і практиці мають місце великі розходження, пов'язані з трактуванням ключового поняття – «самостійна робота студентів»; недостатньо розкриті зв'язки між метою організації самостійної роботи студентів ВНЗ та засобами її реалізації; не виявлені теоретичні передумови організації самостійної роботи студентів із урахуванням їхніх індивідуальних особливостей; не розроблені практичні рекомендації з організації самостійної роботи студентів із певних напрямів підготовки та дисциплін.

Виходячи з вищенаведеного, **метою даної роботи** є вивчення особливостей формування знань із БЖД за умов удосконалення форм аудиторної та самостійної роботи у студентів.

Вивчення особливостей формування знань у студентів за умов різних форм аудиторної та самостійної роботи в значній мірі характеризує ступінь активності та мотивації до навчання, а також рів-

вень взаємодії між усіма учасниками навчально-виховного процесу. Тому в роботі вперше вивчені особливості формування знань у студентів за умов різної кількості навчальних годин на аудиторну та самостійну роботу з БЖД. У зв'язку з тим, що більша третина навчального матеріалу згідно з вимогами Болонського процесу відведено на самостійну роботу, в роботі вперше показані відміни у рівні засвоєння навчального матеріалу з БЖД за умов різних форм організації навчання.

Виклад матеріалу дослідження. Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності» є нормативною дисципліною, що включається в навчальні плани як дисципліна обов'язкового вибору. Обсяг навчального часу для вивчення даної дисципліни визначений державними вимогами і не повинен бути меншим 54 академічних годин (1,5 кредиту ECTS). Викладачі дисципліни «БЖД», обговорюючи робочий навчальний план, оцінюють обсяг самостійної роботи, її доцільність і ступінь важкості матеріалу самостійної роботи, терміни її виконання, форми контролю та самоконтролю. Курс «БЖД» складається з лекційних, практичних та індивідуальних занять, а також самостійної роботи, яка вноситься безпосередньо на самостійне опрацювання. У зв'язку із скороченням кількості аудиторних годин певні факультети та спеціальності скоротили кількість аудиторного часу, виключивши практичні заняття та збільшивши кількість самостійної роботи.

Основними формами організації самостійної роботи при вивченні дисципліни «БЖД» є читання підручника, нормативних джерел, робота на практичних заняттях та заповнення «Робочого зошита для самостійної роботи студентів» [5]; відповідь на запропоновані запитання; підготовка рефератів, доповідей, розв'язання задач і вправ за взірцем, розв'язання ситуативних задач. Розробляючи завдання для самоконтролю, викладачі керуються рів-

нем знань, який повинні отримати студенти з цього питання, та ознаками, що відповідають даному рівню знань.

Нами було проведено дослідження формування рівня знань у студентів за умов різних форм організації навчального процесу з БЖД на факультеті міжнародних економічних відносин і туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Дослідження проходило за двома етапами та складалося з констатувального та формульовального експериментів протягом 2011–2013 н.р. Констатувальний – включав у себе зріз знань сту-

дентів із безпеки життєдіяльності на початку навчального року, формульовальний – результати залікової роботи наприкінці семестру (були проведені письмові роботи із завданнями репродуктивного та творчого характеру). Перший етап дослідження мав на меті оцінку рівня базових знань з БЖД, другий – оцінку рівня сформованості знань із БЖД. У дослідженні брали участь 303 студенти денної та заочної форм навчання. Відповідність рівнів знань студентів до системи модульно-рейтингового оцінювання БЖД на констатувальному та формульовальному етапах експерименту наведена в табл. 1:

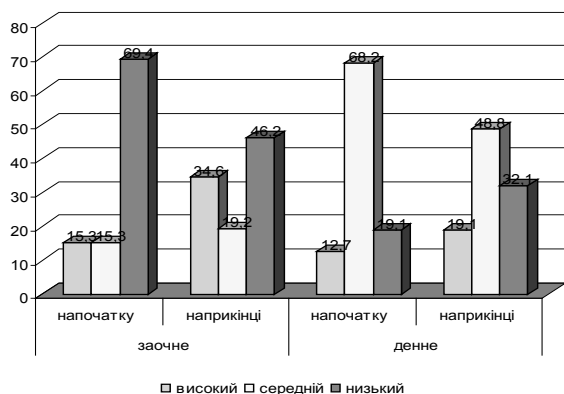
Таблиця 1

Відповідність рівнів знань студентів до системи модульно-рейтингового оцінювання БЖД на констатувальному та формульовальному етапах експерименту

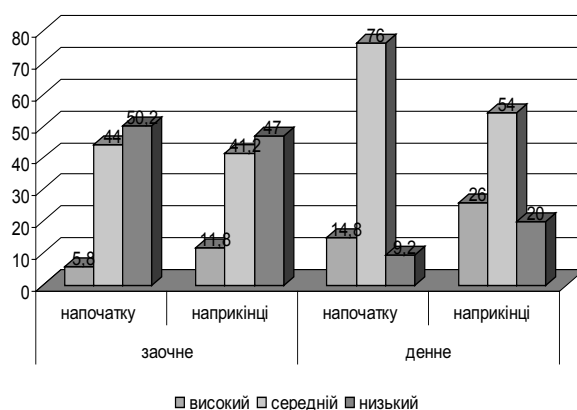
Констатувальний експеримент (на початку навчального року)			Формульовальний експеримент (наприкінці навчального року)		
Рівень знань	Відповідна оцінка за шкалою ECTS	Кількість балів	Рівень знань	Відповідна оцінка за шкалою ECTS	Кількість балів
високий	A	12–10	високий	A	35–40
середній	B	9–8	середній	B	30–34
	C	7–6		C	25–29
низький	D	5–4	низький	D	20–25
	E	3		E	16–20

На факультеті здійснюється підготовка фахівців за напрямками підготовки: «Міжнародні економічні відносини» (УО) та «Туристичний бізнес» (ТБ) у 2011–2012 н. р., у 2012–2013 н. р. додався напрям підготовки «Міжнародне право» (УП).

Для студентів спеціальності «Туристичний бізнес» у 2011–2012 н. р. заочної форми навчання виявлене збільшення кількості студентів з високим і середнім рівнем знань і зменшення кількості студентів із низьким рівнем знань (рис. 1):

а

б

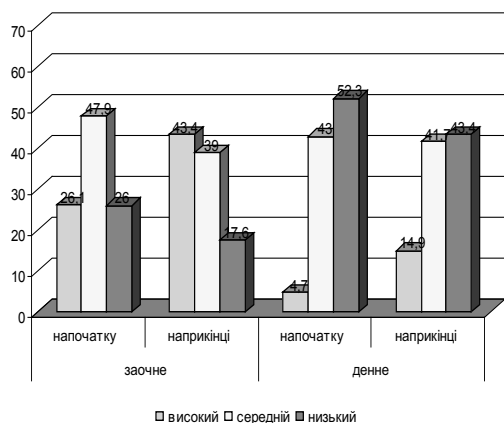
Рис. 1. Зміни показників рівня знань серед студентів спеціальності «Туристичний бізнес» денної та заочної форм навчання у 2011–2012 н. р. (а) та 2012–2013 н. р. (б), %

Переважаю таку тенденцію можна пояснити перерозподілом студентів у групах із різними рівнями знань і переважну більшість осіб, які закінчили українські школи в поточному році. Для студентів денної форми навчання виявлене збільшення кількості студентів із низьким рівнем знань і зменшення кількості студентів із середнім рівнем знань.

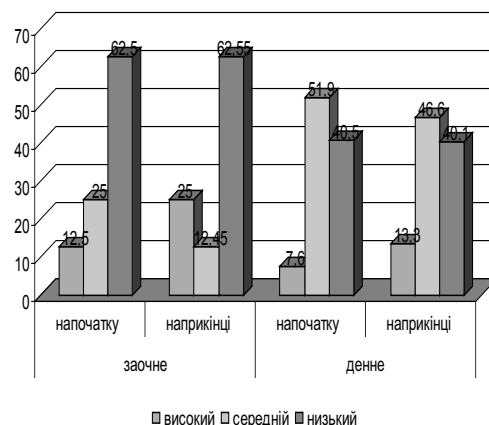
У 2012–2013 н. р. для студентів тієї ж спеціальності виявлено: для заочної форми навчання – збільшення кількості студентів із високим рівнем

знань і зменшення кількості студентів із середнім, для денної форми – збільшення кількості студентів із високим і низьким рівнем знань і зменшення кількості студентів із середнім.

Для студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини» у 2011–2012 н. р. заочної форми навчання виявлене збільшення кількості студентів із високим рівнем знань і зменшення кількості студентів із низьким (рис. 2).

а

б

Рис. 2. Зміни показників рівня знань серед студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини» денної та заочної форм навчання у 2011–2012 н. р. (а) та 2012–2013 н. р. (б), %

Аналогічна тенденція спостерігається й у студентів денної форми навчання. У 2012–2013 н. р. для студентів тієї ж спеціальності виявлено: для заочної форми навчання – збільшення кількості студентів із високим рівнем знань і зменшення кількості студентів із середнім, треба зазначити, що кількість студентів із низьким рівнем знань залишалася на сталому рівні, що пояснюється переважно більшістю в цій групі іноземних студентів, які в понад 68% випадків мають низький рівень знань, пов'язаний із браком мовної підготовки. Для денної форми виявлене збільшення кількості студентів із високим і середнім рівнем знань і майже незначне зменшення кількості студентів із низьким рівнем знань, яке пояснюється перевагою іноземних студентів у цій групі та студентів, які проявляли незацікавленість до навчання.

Для студентів спеціальності «Міжнародне право» виявлене збільшення кількості студентів із високим рівнем знань і зменшення кількості студентів із низьким на денній формі навчання у 2012–2013 н. р. (рис. 3):

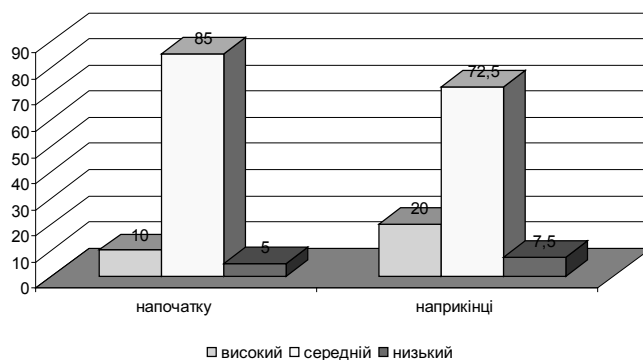

Рис. 3. Зміни показників рівня знань серед студентів спеціальності «Міжнародне право» денної та заочної форм навчання у 2012–2013 н. р., %

Збільшення кількості студентів з низьким рівнем знань є незначним (+2,5%).

Загальні результати приросту рівня знань у студентів різних спеціальностей факультету МЕВ та ТБ заочної та денної форми навчання у 2011–2012 та 2012–2013 н. р. наведені в табл. 2:

Таблиця 2

Приріст рівня знань у студентів різних спеціальностей і різних форм навчання у 2011–2012 та 2012–2013 н. р., %

Спеціальність	УТ				УО				УП
	2011–2012		2012–2013		2011–2012		2012–2013		2012–2013
Навч. р.									
Форма навчання	заочна	денна	заочна	денна	заочна	денна	заочна	денна	денна
	Рівень знань								
високий	+19,3	+6,4	+6	+11,2	+17,3	+10,2	+12,55	+5,7	+10
середній	+3,9	-19,4	-2,8	-22	-8,9	-2,3	-12,45	-5,3	-12,5
низький	-23,2	+13	-3,2	+10,8	-8,4	-8,9	0	-0,4	+2,5

Отримані результати свідчать про те, що за умов різного співвідношення кількості навчальних годин на вивчення курсу БЖД та для різних форм аудиторної та самостійної роботи виявлена тенденція до покращення рівня знань у студентів із переважною більшістю кількості аудиторних годин, зокрема для

студентів спеціальності «Туристичний бізнес».

Узагальнені результати роботи дозволили розробити методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів з навчального предмета, до яких належить:

- 1) ураховуючи мету навчального предмета (теми),

необхідно конкретизувати вимоги до знань, умінь і навичок, які потрібно сформулювати в студентів у процесі реалізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності;

2) відповідно до вимог організації самостійної роботи студентів викладачу необхідно розробити систему завдань різних рівнів складності згідно з наперед визначеними рівнями засвоєння знань;

3) складаючи систему завдань для самостійної роботи студентів треба врахувати необхідність актуалізації мотивів навчальної діяльності студентів і трансформації характеру цих мотивів від пізнавального й наукового до професійного;

4) необхідно проаналізувати можливості виконання завдань в аудиторний та позааудиторний час, прогнозувати та обґрунтовувати терміни їхнього опрацювання студентами;

5) надати студентам конкретні ситуації, у яких вимагалось вирішення завдань, запропонованих для самостійного опрацювання. Контекстний характер такого підходу дає змогу використати морфологічний аналіз проблеми та знайти нетипові рішення;

6) запропонувати студентам технологічний ланцюжок виконання необхідних завдань, що дасть змогу раціонально розподілити час, дії та прийоми навчання студентів;

7) забезпечити виконання самостійної роботи студентів відповідним збірником інформаційно-методичних матеріалів (література, методичні рекомендації, практикуми, конспекти, сітковий план тощо). Зразки виконаних робіт, надані студентам, породжують у них конкуренцію та спонукають виконати свою роботу краще від інших.

Висновки. Оцінка рівня знань у студентів за умов різних форм аудиторної та самостійної роботи показала, що для різних спеціальностей властиві рівні показники рівня засвоєння знань у зв'язку з нерівномірним розподілом кількості навчальних годин на самостійну та аудиторну роботу. Так для студентів спеціальності «Туристичний бізнес» із перевагою кількості аудиторної роботи над самостійною для денної форми навчання властиве збільшення кількості студентів із високим рівнем знань у порівнянні зі студентами спеціальності «Міжнародні економічні відносини» для денної форми навчання. Для студентів заочної форми навчання виявлене збільшення кількості студентів із високим рівнем знань, навпаки серед студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини», що, на нашу думку, безпосередньо пов'язане із набуттям цими студентами свідомо та у разі потреби другої спеціальності та другої вищої освіти.

Досвід використання викладачами кафедри валеології робочих зошитів для самостійної роботи з БЖД дав змогу оцінити переваги його використання для викладачів і студентів, до яких належить:

- містить елементи кейсової системи (видача портфеля навчально-методичного матеріалу), оскільки надає студентам на період вивчення дисципліни чи її розділу пакет теоретичного та практичного матеріалу, завдання для самостійної та індивідуальної роботи, а також контрольні питання або тести;

- послідовність подання матеріалу відповідає основним положенням класичної дидактики: від простого до складного, від легкого до важкого, від окремого до загального тощо;

- повний комплект завдань на декілька тижнів, місяців, або навіть семестр;

- можливість органічного поєднання різних методів, засобів і форм роботи;

- можливість оцінки кожного завдання у відповідності до вимог Болонської системи:

для студента:

- повний комплект завдань на декілька тижнів, місяців, або навіть семестр;

- можливість отримання оцінки кожного завдання у відповідності до вимог Болонської системи;

- можливість виконання роботи в залежності від своїх здібностей і бажань;

- можливість навчання та виконання завдань, запропонованих у робочому зошиті, в зручний для нього час, у тому темпі, який йому більше підходить;

- можливість неодноразово повертатися до розгляду складної інформації та незрозумілих питань;

- свобода у виборі місця вивчення та опрацювання теоретичного матеріалу, виконання самостійної, індивідуальної роботи;

- самоконтролю знань;

- використання робочих зошитів у ході лекцій (викладач може посилатися на матеріал, який розміщено у робочому зошиті), практичних (семінарських занять), удома, гуртожитках, у читальних залах бібліотеки, у комп'ютерних класах і т. д.

Література

1. Корсак К. Традиційні уроки та лекції: сучасний стан та перспективи / К. Корсак, Т. Зінченко // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 75–80.
2. Лікарчук А. М. Навчальні завдання у зошитах із друкованою основою / А. М. Лікарчук // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2001. – № 4. – С. 111–118.
3. Малафік І. В. Системність – якість знань / І. В. Малафік. – Рівне: Вид-во Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту, 2008. – 383 с.
4. Попов Ю. В. Практические аспекты реализации многоуровневой системы образования в техническом университете: организация и технологии обучения / Ю. В. Попов, В. Н. Подлеснов, В. И. Садовников, В. Г. Кучеров, Е. Р. Андросюк. – М., 1999. – 52 с.
5. Робочий зошит для практичних занять та самостійної роботи з безпеки життєдіяльності для студентів / О. О. Коновалова, Н. В. Самойлова, А. М. Тимченко, Г. М. Тимченко. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 76 с.
6. Самостійна робота студентів: [навч. посіб.]. / В. І. Євдокимов; [за заг. ред. В. І. Євдокимова]; ХДПУ ім. Г. С. Сковороди. – Харків: Вид-во ХДГУ, 2004. – 140 с.